

وضعیت فعلی مجلات علمی در ایران

دکتر فتح الله مضطرزاده

آنچه مطالعه می فرمایید گزارش
مشروحي است از وضعیت فعلی
مجلات علمی در کشور بر اساس
آخرین مصوبات و آئین نامه هایی که
در زمینه به تصویب رسیده است.

به استناد بند «ج» تبصره 36 قانون
بودجه سال 1363، مصوب مجلس
شورای اسلامی، «به دولت اجازه داده
می شود به پیشنهاد وزارت فرهنگ و
ارشاد اسلامی، در زمینه های علمی و
فنی، اجازه انتشار فقط یک نشریه، در
هر رشته از محل اعتبارات بند الف این
تبصره را به دستگاه تخصصی ذی
ربط بدهد.»

وزارت فرهنگ و آموزش عالی، با توجه به این تبصره، در تاریخ 73/2/16 «آیین نامه صدور مجوز انتشار مجلات و نشریات علمی و فنی» را در 5 ماده، 23 بند و 3 تبصره به تصویب رسانید. در مواد مختلف این آیین نامه هدف از انتشار مجلات، شرایط مربوط، بودجه و نیروی انسانی مورد نیاز، ترکیب مقالات و مطالب مورد استفاده و نحوه اجرای آیین نامه به طور مبسوط آورده شده است. در بند 2 ماده 4 این آیین نامه، تشخیص صلاحیت انتشار مجله به عهده کمیسیونی تحت عنوان «کمیسیون نشریات علمی» گذاشته شده است. کمیسیون نشریات علمی مرکب از 5 نفر از اعضای هیات علمی و کارشناس ذی صلاح، به پیشنهاد معاون پژوهشی و با حکم وزیر فرهنگ و آموزش عالی تعیین شده بود. مصوبات کمیسیون با رعایت مفاد آیین نامه و با اکثریت آرا قابل اجرا بوده و در صورت تایید کمیسیون پروانه موقت برای هر مجله صادر می گردید.

بر اساس مصوبه جلسه دوازدهم این کمیسیون، در تاریخ 64/9/29 نشریات علمی به چهار دسته «علمی - پژوهشی»، «علمی - کاربردی»، «علمی - ترویجی» و «خبری و بولتن داخلی» تقسیم بندی شدند و هر مجله ای بر مبنای امتیازی که از نظر ضوابط تعیین شده کسب می نمود در یکی از دسته های فوق قرا می گرفت.

در بند «ج» تبصره 34 قانون بودجه سال 64، مصوب مجلس شورای اسلامی، تبصره فوق کاملتر شد و جمله «در صورت تشخیص ضرورت به تعداد بیشتری نشریه در هر رشته» نیز به آن افزوده شد.

تشخیص و تایید این ضرورت نیز به عهده وزارت های فوق الذکر قرار داده شد. با توجه به این تبصره در تاریخ 65/4/10 «آیین نامه تایید و تعیین اعتبار و تشخیص ضرورت انتشار مجلات و نشریات علمی و فنی» به تصویب وزیر فرهنگ و آموزش عالی رسید و آیین نامه قبلی از درجه اعتبار ساقط گردید.

جدول 1: نشریه رسیده و تاییده شده در کمیسیون نشریات علمی در فاصله سالهای 63 تا 73

گروه تخصصی	سال	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	جمع
------------	-----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----

135	7	18	7	14	12	19	8	15	3	12	20	درخواست	
43	4	1	0	2	8	3	7	3	3	10	2	تایید شده	
32	57	5	0	14	66	16	87	20	100	83	10	نسبت (درصد)	
72	4	4	1	6	0	1	4	9	2	15	24	درخواست	فنی و مهندسی
22	6	0	0	0	0	0	1	0	1	9	4	تاییده شده	
30	150	0	0	0	0	0	25	0	50	60	15	نسبت (درصد)	
28	1	1	0	1	2	3	5	1	4	7	5	درخواست	علوم پایه
16	1	0	0	0	2	1	3	3	1	5	0	تاییده شده	
57	100	0	0	0	100	33	60	300	50	71	0	نسبت (درصد)	
38	1	3	2	1	1	5	0	6	3	5	11	درخواست	کشاورزی
15	11	0	0	0	0	0	1	0	0	3	0	تاییده شده	
39	1100	0	0	0	0	0	-	0	0	60	0	نسبت (درصد)	
7	0	1	0	0	1	0	0	1	1	2	1	درخواست	هنر
2	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	تاییده شده	
28	0	0	0	0	0	0	-	100	0	0	0	نسبت (درصد)	
280	13	27	10	22	16	28	17	32	11	41	63	درخواست	جمع
98	22	1	0	4	10	4	13	7	5	29	6	تاییده شده	
35	170	4	-	9	62	14	76	22	45	72	10	نسبت (درصد)	

در آیین نامه جدید نیز تشخیص ضرورت انتشار و تعیین اعتبار علمی مجلات به عهده کمیسیون نشریات علمی گذاشته شد. اعضای این کمیسیون از 5 نفر به 7 نفر افزایش یافت که به پیشنهاد معاون پژوهشی و حکم وزیر فرهنگ و آموزش عالی منصوب می شدند. طبق مصوبه جلسه هشتاد و یکم این

کمیسیون، در تاریخ 69/11/27. مجلات در سه دسته «علمی - پژوهشی»، و علمی - کاربردی» و «علمی - ترویجی» رده بندی شدند و بدین ترتیب عنوان «خبری و بولتن داخلی» از این رده بندی حذف گردید.

آیین نامه مصوب مورخ 65/4/10 یک بار دیگر بازنگری شد و تاریخ 71/6/11

در آیین نامه جدید نیز تشخیص ضرورت انتشار و تعیین اعتبار علمی مجلات به عهده کمیسیون نشریات علمی گذاشته شد. اعضای این کمیسیون از 5 نفر به 7 نفر افزایش یافت که به پیشنهاد معاون پژوهشی و حکم وزیر فرهنگ و آموزش عالی منصوب می شدند. طبق مصوبه جلسه هشتاد و یکم این

تحت عنوان «آیین نامه تایید اعتبار و تشخیص ضرورت مجلات و نشریات علمی» به تصویب وزارت فرهنگ و آموزش عالی رسید.

در بند 1/1 ذیل ماده یک، وظایف کمیسیون به طور مشروح آورده شده که از قسمتهای مهم آن می تواند تشخیص ضرورت انتشار، تعیین اعتبار، بررسی و تایید صلاحیت علمی مدیر مسئول، تدوین و تصویب ضوابط و نحوه ارزشیابی، نظارت و ارزیابی مستمر مجلات را نام برد. در بند 1/2 این آیین نامه آمده است که کمیسیون مرکب از 11 نفر است و وزیر فرهنگ و آموزش عالی به عنوان رئیس کمیسیون، و معاون پژوهشی وزارت فرهنگ و آموزش عالی به عنوان نایب رئیس تعیین گردیده اند. سایر اعضا عبارتند از معاون آموزشی وزارت، مدیر گروه پژوهشی مجلات مرکز تحقیقات علمی کشور و شش نفر از اعضای هیات علمی دانشگاهها و موسسات آموزش عالی و پژوهشی یا صاحب نظران نشریات تخصصی و دبیر کمیسیون. دبیر کمیسیون با پیشنهاد معاون پژوهشی و

حکم مقام وزارت فرهنگ و آموزش عالی منصوب می گردد. در ماده 2 این آیین نامه طبقه بندی و ضوابط انتشار مجلات آورده شده است. طبق این ماده مجلات در رشته های مربوط به علوم پزشکی و پیراپزشکی، دامپزشکی، فنی و مهندسی، کشاورزی و منابع طبیعی، علوم پایه و علوم انسانی طبقه بندی گردیده اند. طبق بند 2/3 این ماده، مجلات در دو طبقه «علمی - پژوهشی» و «علمی - ترویجی» قرار خواهند گرفت و بر اساس امتیازات مربوط، درجه علمی شان به مدت 2 سال معتبر خواهد بود. طبق دستورالعمل اجرایی این آیین نامه که در تاریخ 72/3/18 به تصویب کمیسیون رسید، مجله ای حائز درجه علمی - پژوهشی می شود که اولاً حداقل 60 درصد مقالات مندرج در آن علمی - پژوهشی باشد، ثانیاً حداقل 130 امتیاز از 200 امتیاز مربوط به سطح علمی و ترکیب مقالات، و حداقل 200 امتیاز از مجموع 300 امتیاز کل شاخصهای موثر را کسب کرده باشد. مجله ای حائز درجه علمی - ترویجی خواهد بود که حداقل 110 امتیاز از 200 امتیاز سطح علمی و ترکیب

گروه تخصصی	تایید شده علمی - علمی پژوهشی کاربردی	علمی	علمی ترویجی
علوم انسانی	43	26	5
فنی و مهندسی	22	7	4
علوم پایه	16	7	-
کشاورزی	15	9	-
هنر و معماری	2	1	1
جمع	98	50	10

جدول 3. وضعیت اعتبار دهی به نشریات در گروه‌های تخصصی

بیشترین درخواست برای تایید و اعتبار گذاری در سال 63 به دبیرخانه رسیده است (63 نشریه)، چس از آن سالهای 64 (با 41 نشریه)، سال 66 (32)

گروه تخصصی	تعداد درخواست	تعداد تایید شده	تعداد رد شده	بررسی نشده
علوم انسانی	135	43	17	75
فنی و مهندسی	72	22	13	27
علوم پایه	28	16	5	7
کشاورزی	38	15	11	12
هنر و معماری	7	2	1	12
جمع	280	98	47	125

نشریه)، در سال 68 (28 نشریه) در مراتب بعدی قرار دارند. سال 71 با کمترین درخواست (10 نشریه) در مرتبه آخر قرار دارد.

در جدول 2 تعداد نشریاتی که برای تایید و تشخیص اعتبار به دبیرخانه

مقالات، و 160 امتیاز از مجموع 300 امتیاز کل شاخصهای موثر در تعیین اعتبار مجله را کسب کرده باشد.

آیین نامه مذکور برای چهارمین بار پس از تجدید نظر کلی، در تاریخ 73/10/3 به تصویب وزیر فرهنگ و آموزش عالی رسید که متن کامل آن پیوست است.

عملکرد کمیسیون نشریات علمی در فاصله سالهای 63 تا 73 در جدول 1 نشان داده شده است. همانطور که ملاحظه می شود کل مجلاتی که تاکنون به این کمیسیون رسیده است 280 عنوان است که از میان آنها 98 مجله (35 درصد) مورد تایید قرار گرفته و اعتبار گذاری شده است. بیشترین فعالیت کمیسیون در سال 64 با تایید و اعتبار گذاری 29 نشریه صورت گرفته است، پس از آن، سال 73 با تایید 22

نشریه در مرتبه بعدی قرار گرفته است. کمترین فعالیت کمیسیون در سالهای 71 و 72 صورت گرفته است.

جدول 2. وضعیت نشریات متقاضی تایید و تشخیص اعتبار در گروه‌های تخصصی

کمیسیون رسیده است به همراه تعداد نشریات تایید شده، تعداد نشریات رد شده و تعداد بررسی نشده (در نوبت بررسی) به تفکیک گروههای تخصصی نشان داده شده است. تاکنون جمعا برای 280 نشریه درخواست تایید و تشخیص اعتبار شده است که 98 نشریه مورد تایید قرار گرفته، 47 نشریه به دلیل عدم صلاحیت رد شده، و تعداد 125 نشریه در نوبت بررسی قرار دارد. بیشترین تعداد نشریات متقاضی و تایید شده در گروه علوم انسانی و کمترین آنها در گروه هنر قرار دارد.

جدول 3 تعداد نشریات تایید شده در گروه های تخصصی پنجگانه را به تفکیک درجه علمی دریافت شده نشان می دهد. از 98 نشریه تایید شده، 50 نشریه دارای درجه «علمی - پژوهشی»، 38 نشریه دارای درجه «علمی - ترویجی» و 10 نشریه دارای درجه «علمی - کاربردی» هستند. لازم به یادآوری است که طبق آیین نامه جدید، درجه «علمی، کاربردی» نیز حذف شده است، درجه اعتبار این نشریات قبل از تصویب آیین نامه جدید اعطا شده است

و باید طبق این آیین نامه مجددا بررسی و اعتبار گذاری شود.

آیین نامه تایید و تعیین اعتبار و تشخیص ضروری انتشار مجلات و نشریات علمی

مقدمه

به استناد مفاد بند «ج» تبصره 36 قانون بودجه سال 1363 و نیز مفاد بند «ج» تبصره 34 قانون بودجه سال 1364 مصوب مجلس شورای اسلامی، به منظور بررسی درخواست متقاضیان انتشار و تعیین اعتبار مجلات علمی که از این پس در این آیین نامه «مجله» نامیده می شود، «کمیسیون بررسی نشریات علمی» وابسته به وزارت فرهنگ و آموزش عالی به شرح زیر تشکیل می گردد.

ماده 1- تشخیص ضرورت انتشار، تعیین یا تغییر اعتبار مجلات علمی، نظارت و ارائه روشهای مناسب برای ارتقای کیفی مجلات به عهده «کمیسیون بررسی نشریات علمی» که از این پس در این آیین نامه «کمیسیون» خوانده می شود، خواهد بود.

بررسی برنامه ها و طرحهای تحقیقاتی، تولیدی و خدماتی و نحوه اجرای آنها.

ماده 3- وظایف کمیسیون:

3/1- بررسی و تایید صلاحیت علمی مدیر مسوول، سردبیر و اعضای هیات تحریریه مجلات.

3/2- تشخیص ضرورت انتشار مجلات.

3/3- تدوین و تصویب ضوابط و نحوه ارزشیابی مجلات.

3/4- تعیین اعتبار مجلات.

3/5- نظارت و ارزیابی مستمر مجلات.

3/6- ارائه روشهای مناسب برای ارتقاء دائمی سطح کیفی علمی مجلات.

3/7- ارائه روشهای مناسب برای هدایت مجلات به سمت رشته ای، میان رشته ای و یا تخصصی شدن.

3/8- ارائه روشهای مناسب برای هدایت مجلات در جهت به خدمت گرفتن هیات تحریریه مشترک.

ماده 2- اهداف انتشار مجلات علمی

به شرح زیر می باشد :

2/1- کمک به ارتقای سطح فرهنگی و دانش علمی و فنی متخصصان، کارشناسان و دست اندکاران و علاقمندان در یکی از رشته های فنی و مهندسی، کشاورزی، منابع طبیعی، علوم پایه، علوم انسانی، هنر یا در ارتباط با مسائل خاص توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی به صورت چند رشته ای یا میان رشته ای.

2/2- کمک به ایجاد ارتباط میان مراکز آموزشی - علمی و تحقیقاتی و همچنین میان پژوهشگران و کارشناسان به منظور انتقال و تبادل آموخته ها و تجربیات و کسب دستاوردهای تازه علمی.

2/3- کمک به مسئله یابی و حل مسائل علمی و فنی در ارتباط با تنگناهای توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشور.

2/4- کمک به توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشور در زمینه فعالیتهای مورد نظر از طریق نقد و

3/9 - ارائه روشهای مناسب برای هدایت مجلات در جهت تبدیل به یک منبع اطلاع رسانی قوی برای مخاطبین خود.

3/10 - تدوین و تصویب آیین نامه های داخلی کمیسیون.

3/11 - تدوین و تصویب و ارائه سازمان و تشکیلات مناسب به منظور تحقق اهداف تعیین شده.

تبصره 1- اعضای کمیسیون با حکم مقام وزارت منصوب می شوند.

تبصره 2- دبیر کمیسیون به پیشنهاد معاون پژوهشی و حکم مقام وزارت منصوب می شود و مسوولیت برگزاری جلسات و پیگیری امور مربوط را به عهده دارد.

تبصره 3- دبیرخانه کمیسیون در حوزه معاونت پژوهشی وزارت فرهنگ و آموزش عالی تشکیل می شود.

ماده 4- ترکیب کمیسیون

کمیسیون مرکب از 11 عضو به شرح

ذیل است:

ماده 5- بودجه

بودجه سالانه به پینهاد کمیسیون از محل اعتبارات ستادی وزارت فرهنگ و آموزش عالی طبق مقررات معمول تامین می گردد.

الف: وزیر فرهنگ و آموزش عالی (به عنوان رئیس کمیسیون).

ب: معاون پژوهشی وزارت فرهنگ و آموزش عالی (به عنوان نایب رئیس کمیسیون).

ماده 6- ضوابط پذیرش مجلات برای اعتبار گذاری.

ج: معاون آموزشی وزارت فرهنگ و آموزش عالی.

6/1 - داشتن اساسنامه معتبر و جامع.

د: دبیر کمیسیون

6/2 - داشتن محل مشخص و امکانات لازم و بودجه.

ه: هفت نفر از اعضای هیات علمی دانشگاهها و موسسات آموزش عالی و پژوهشی یا صاحب نظران نشریات تخصصی.

6/3- داشتن مخاطبین و مشترکین مشخص و تعریف شده.

6/4- سردبیر ترجیحا دارای مرتبه دانشگاهی دانشیار به بالا باشد. در غیر اینصورت استادیار و حداقل دارای 3 مقاله علمی معتبر در مجلات و یا مجموعه مقالات کنفرانسها باشد.

6/5- داشتن حداقل 7 نفر عضو هیات تحریریه معتبر و یا درجات علمی قابل قبول.

نیمی از اعضاء هیات تحریریه باید دارای مرتبه دانشگاهی دانشیار به بالا باشند. بقیه اعضاء هیات تحریریه باید حداقل دارای مرتبه دانشگاهی استادیار بوده و حداقل 3 مقاله علمی معتبر در مجلات و یا مجموعه مقالات کنفرانسها داشته باشند. (به استثنای گروه هنر).

ضمنا نیمی از اعضای هیات تحریریه باید خارج از موسسه ای باشند که مسئولیت انتشار مجله را به عهده دارد.

6/6- مقالات باید از سطح علمی قابل قبولی برخوردار باشند (تعیین سطح محتوایی مقالات به وسیله داوران رشته های تخصصی منتخب کمیسیون خواهد بود).

6/7- مندرجات و نوشته ها باید با اصول صحیح نوشتاری زبان فارسی مطابقت داشته باشند. (تشخیص این امر به عهده مشاورین ادبی کمیسیون خواهد بود).

6/8- مجله از مشخصات فنی قابل قبولی برخوردار باشد (از بعد تخصصی، شیوه ارائه مطالب، کیفیت علمی و ادبی، استمرار چاپ، تسلسل زمانی و غیره)

6/9- مجله باید به طور مستمر چاپ و منتشر شود و (تاخیر در انتشار برای صدور مجوز بعدی تاثیر منفی خواهد داشت).

6/10- حروفچینی، صفحه آرایی، پشت جلد، تصاویر منحنی ها و جداول به شیوه جذاب و متنوع انجام گرفته باشند.

6/11- منابع و ماخذ مقالات دقیقا روشن بوده و نحوه بهره برداری از آنها قابل قبول باشند.

6/12- به کارگیری اصطلاحات و نظرات علمی و تخصصی در مقالات قابل قبول باشند.

6/13- هر مجله ای که به زبان فارسی چاپ می شود، باید در انتهای

مجله، چکیده مقالات را به زبان انگلیسی درج نماید.

6/14- هر مجله ای که به زبان انگلیسی چاپ می شود، در صورتیکه نویسندگان مقالات آنها ایرانی باشند، در انتهای مجله باید به چکیده مقالات به زبان فارسی درج شود.

6/15- هر مجله ای که در خواست اخذ اعتبار (علمی - پژوهشی) می کند، باید دارای حداقل 60 درصد مقالات پژوهشی باشد.

6-16- هر دانشگاه، انجمن یا موسسه ای که در خواست تعیین اعتبار برای مجله می کند، باید قبل از ارسال درخواست به دبیرخانه کمیسیون، نسبت به انتشار سه شماره از مجله اقدام کرده باشد.

ماده 7- ضوابط برای تجدید اعتبار مجلات علمی

7/1- داشتن کلیه ضوابط مندرج برای پذیرش اعتبار گذاری در پایان مهلت اعتبار.

7/2- مدت 4 سال از تاریخ اخذ اعتبار گذشته باشد.

7/3- مجله توانسته باشد امتیازات مثبت در زمینه ارزیابی سالیانه از کمیسیون اخذ کرده باشد.

7/4- افزایش تعداد مشترکین در پایان مدت اعتبار.

ماده 8- مجلات علمی بر اساس ارزش علمی و امتیازات مربوط، در یکی از طبقات زیر قرار می گیرند:

الف: مجلات علمی - پژوهشی

ب: مجلات علمی - ترویجی

ماده 9- اعتبار درجه علمی مجلات از تاریخ صدور تاییدیه علمی به مدت 4 سال خواهد بود.

تبصره 4- کمیسیون هر 4 سال یک بار مجلات تایید شده را مورد ارزیابی مجدد قرار می دهد و در هر مورد، نسبت به تغییر درجه علمی (ارتقاء یا تنزل) یا لغو تاییدیه علمی تصمیم خواهد گرفت.

تبصره 5- برای لغو یا تنزل درجه اعتباری مجلات، حداقل دوسوم آرای اعضای کمیسیون لازم است.

ماده 10- کمیسیون دستورالعملهای اجرایی این آیین نامه را بررسی و تصویب خواهد کرد.

ماده 11- هر گونه تغییر در مواد این آیین نامه به پیشنهاد کمیسیون، منوط به تصویب وزیر فرهنگ و آموزش عالی خواهد بود.

ماده 12- این آیین نامه در یک مقدمه و 12 ماده و 5 تبصره تصویب و به تایید وزیر فرهنگ و آموزش عالی رسیده است و آیین نامه قبلی، مصوب 1371/6/11 از درجه اعتبار ساقط است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی